

- чисел // Народне мистецтво. 2005. № 1-2. С. 59-65.
18. Олійник О. Традиційні перемітки і хустки на Покутті //www.literacy.com.ua
19. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). Передмова акад. М. В. Поповича. 3-є вид. – К.: Редакція вісника “Ант”; Фенікс, 2013, – XVI, 416 с., іл.

*Людмила Зубко
(с. Хитці, Україна)*

ЕТНІЧНА СИМВОЛІКА В ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ГУРТУ «ЧОРНОБРИВЦІ» ХИТЦІВСЬКОЇ ШКОЛИ ГАДЯЦЬКОГО РАЙОНУ НА ПОЛТАВЩИНІ

Є на Гадяччині маленьке, мов макове зернятко на карті України мальовниче село Хитці. Знайшло собі куточок на запашних луках при впадінні тихоплинної річки Грунь у повноводний широкий Псел. «Краєм лагідної краси» називала його у своїх етнографічних розвідках Олена Пчілка. Милувався прийняттям у свої обійми Пселом своєї посестри – річки Грунь з Михайлової гори Михайло Драгоманов. Називала «найукраїнішою землею на Україні» Леся Українка, запрошуючи до себе на гостину Ольгу Кобилянську.

У етнологічних, етнографічних працях Ф. Вовка читаємо, що родюча, красива Земля-матінка впливає на характер людини, приймає активну участь у формуванні менталітету Українця, по якому його вирізняють з поміж усіх народів світу.

Ось, напевно, закономірно що жінки трьох поколінь: бабусі, матері і діти об'єднались в одному прагненні передати красу, багатство, унікальність рідного краю на полотні голкою і різнокольоровим світлом нитки.

Кодування етнічних ознак культури – важлива, проте не єдина їхня функція; головна ж спрямована на виявлення соціальних цінностей. Природно, що будь-яке порушення системи етнокультурного коду обов'язково позначається на цінностях етносу. Скажімо, послаблення між поколінних зв'язків призводить до дезорганізації сім'ї: дестабілізації родини, та ще й підсилена втратаю мовних компонентів культури, – до знецінення духовності. Отже, збереження етнокультурних традицій, і зокрема системи етнічних стереотипів, має непересічне значення, бо від цього залежить не лише доля етнічної культури, а значно більше: цілісність етносу, стабільність суспільства і навіть держави.

Це розуміння важливості об'єднавчої роботи є домінантою в родинях Романенко Оксани та Юлії, Котяш Лесі та Валентини, Супуненко Лідії та Лесі та Ольги Григорівни, Мироненко Тетяни та Лізи, та Мисюри О.І. 1946 р.н., Капуста Р.В. 1947 р.н., Муковоз Т.С. 1950 р.н., Мигаль Т.С. 1951 р.н., Бельська Є.І. 1952 р.н., Ворона М.І. 1952 р.н., та координатор наших проектів вишивальниця, яка увійшла в 10 найкращих майстринь України Остапенко К.П. 1952 р.н

Вишивка – код української нації. Знакова система лежить в основі національної культури, а вишивкою вона передається всім єством майстрині наступним поколінням. Пробудити національну культуру етнічні стереотипи здатні лише в тому випадку, коли вони набувають значення національного символу і більш національного гасла, що, зрозуміло, пов'язане з певними національними інтересами. А це можливо лише в ситуації загального національного піднесення і особливого стану духовності нації.

Каталізатором тут виступає національна самосвідомість – не просто усвідомлення причетності до певної культури, а особливе розуміння її років консолідації нації, у формуванні її національних інтересів. Без чітко вираженої національної свідомості національна культура взагалі неможлива.

Природа виникнення етнічних стереотипів та національних символів також

відмінна. Етнічні стереотипи формуються шляхом поступового накопичування і відбору певного національного досвіду. Причому вони наскільки органічно вписані в життєву канву, що люди у своєму етнічному середовищі виконують їх автоматично, навіть не замислюючись над їхнім змістом. Національний символ виникає переважно спонтанно, як бурхлива реакція на якусь гостру етносоціальну ситуацію. Для українців усталеним символом національної культури традиційно був Тарас Шевченко, який уособлював і духовність народу, і його соціальні сподівання.

Григорій Олексійович Кисіль є творцем проекту «Шевченкіана на полотні», де портрети Кобзаря, герої його літературних творів перевишиті в перемиж із уривками поезії, що стали крилатими в народній творчості. Наш колектив вишив портрет Тараса Шевченка у вінку квітів до 200-річчя з Дня народження.

Під сумну, ліричну мелодію:

По діброві вітер віє, гуляє по полю

Крає дороги гне тополю до самого долу...

Вишивальниці відтворювали образ генія на полотні. Ця всеукраїнська Акція фінішує 22 травня на Чернечій горі у Каневі. Символом історичної долі виступав Б.Хмельницький, з яким пов'язувалась драматичність національно-визвольної боротьби 1648-1654 років та періоду Руїни.

Цій віховій події українського народотворення присвячене панно «Гадяцький полк 1648-1654 р.». Вишита територія Гадяцького полку із сотенними містечками Веприк, Рашівка, Лютенька, Книшівка, Великі Будища має у правому кутку свою захисницю і покровительку ікону «Покрова Гадяцька». Богородиця своїм омофором закриває від бід і нещасть Гадяцький замок що частково зберігся до наших днів із Підварком – ремісничим поділом та річкою Грунь. Ескіз ікони взяли із книги В. Костюка «Гадяч. Краєзнавчі розвідки», вишивали образ Богородиці подружжя Ніна та Віктор Карбач, Мигаль Т.С. Найбільша трудність була в передачі рис обличчя Покрови-Матері, допомагав у цьому Віктор Іванович художник від Бога.

Етнографічна своєрідність окремих регіонів і, отже, традиційно-побутової культури їхнього населення у найбільш концентрованому вигляді втілювалась у символіці і атрибутиці – геральдичних знаках, печатках, прапорах тощо, котрі є матеріальними проявами історичної пам'яті народу. Фіксуючи етнічну історію, вони стають тим містком, який з'єднує, з одного боку, окремі етнічні утворення, а з іншого – сучасний шар національної культури та її витoki. Ось чому такої актуальності набувають проблеми національно-етнічної символіки, у тому числі регіональної, що завжди складає невід'ємну частину української культури, історії та державності.

Символіка складалася разом з формуванням у східного слов'янства земель та князівств, тобто не пізніше IX-X ст. Геральдичні атрибути земель та «княжих столів» виникли дещо пізніше, у XIII-XIV ст., хоча їхня першооснова – князівські знаки, знаки – мітки, знамена, печатки, персні з'явилися саме з утворенням земель. Ці символи захисту територіальної приналежності по суті виконували функцію гербів.

«Вишивана геральдика України» – цей проект презентує геральдичні знаки всіх земель України.

Характерно, що кожного разу, коли в Україні спалахувало національне піднесення, тризуб набував значення національного символу, а у періоди творення державності – основного гербового знака. Як державний герб, він був, наприклад, упроваджений щойно після утворення УНР (золотий триденс на синьому полі). Це рішення перший президент України Михайло Грушевський пояснював так: «Для України, яка знов стала державою, найбільш природно ... звернутися до тих старих державних знаків або героїв, котрі використовувалися нею у давні часи». Особливо актуальності звернення до етнічних першовитоків набуло сьогодні, сформованих національних інтересів, національної ідеї й національної самосвідомості, до того ж на основі української державності.

Отож, природно звернутися до генезису такого важливого елемента національної символіки й атрибутики, як князівські знаки, які пройшли складний шлях трансформації, котрий сягав родоплемінних відносин.

Давня земля – Галичина, яка разом із Холмською, Сяницькою, Перемишлянською та Львівською землями пізніше увійшла до Галицько-Волинського князівства, у давнину мала герб із зображенням чорної галки з короною на білому полі та латинським написом, котрий, як вважають дослідники, пов'язаний з топонімом «Галицька земля».

У подальшому ж проявилася певна невідповідність: свою назву регіон отримав від Галицької землі, а пізніший герб (жовтий лев, який спирається на скелю у синьому полі) – від Львівської. Традиційний герб Волині (сріблястий хрест на червоному полі доповнюється елементом польської геральдики червоним щитом зі сріблястим орлом).

Вкраплення небесних знаків, зокрема півмісяця, означало особливий стан землі – її сусідство з татарсько-турецькими землями, або наявність в етнічному складі її населення тюркського елемента. Через це півмісяць присутній у гербі Буковини. Небесні знаки становили важливий компонент і герба Війська Запорізького, котрий у XVIII ст. став гербом Гетьманщини (Малоросії). Вони символізували перед усім глибинний зв'язок з віруваннями стародавніх слов'ян, хоча головним елементом герба запорожці слід вважати все ж зображення козака з мушкетом («лицаря з самопалом»). Літопис Г. Грабянки пов'язує його з печаткою запорізького гетьмана, подарованою йому польським королем Стефаном Баторієм у 1576 році. Приймаючи цей факт, слід, утім, наголосити, що герб Запорізької Січі в цілому формувався на власному етнічному та соціальному ґрунті. Не випадково саме він став символом національної ідеї, суверенності й незалежності України, пов'язаної з козацтвом, із запорізькою вольницею.

Зразки геральдики Київської землі X-XI ст. пов'язані із зображенням святих, котрі уособлювали перемогу добра над злом. Для землі, яка була форпостом боротьби зі Степом, така символіка уявляється особливо доречною. До того ж вона органічно вписувалась у нову християнську релігійну систему, розповсюджувачем якої якраз і був Київ, звідси й давнє зображення воїна на його гербі з XII ст. стало асоціюватися з архангелом Михаїлом – патроном Київської землі, а пізніше – просто з ангелом.

Можна у цьому зв'язку стверджувати, що у своїй першооснові українська етнічна спільність складалась із земельних об'єднань, кожне з яких являло собою субетнос – частину етносу, яка мала власну етнічну структуру, свої говірки і крайову самосвідомість. Такою, в цілому, уявляється схема зародження етнічної спільності і українськості в тому числі. Для об'єднавчої мети українського етносу ми виконали проект «Рушник – вінок української єдності». Символ краси, миру, благодаті – український вінок. Ось його ми вишили на 19-ох полотнищах різних областей, регіонів України. Всі разом вони проголошують «УКРАЇНА – ЄДИНА КРАЇНА». В час військової агресії зі сходу народ об'єднується у боротьбі за мир і незалежність, добробут єдність українського етносу, його культури.

Вінок оберіг – символ миру і краси, різний у всіх регіонах за композицією, матеріалом, формою. Але він має багатofункціональність, пріоритетною є мироносна.

Проекти «З нами Бог і Україна», вишита писанками карта України, рушник «Хитцівському роду нема переводу «були переможцями на обласному конкурсі «Великодня паска» 2016, 2017 роки в м. Полтаві. Рослинна та зооморфна символіка тісно переплетені і поєднані передали об'єднавчу мету всіх земель – областей України. Красу і святість хліборобського поля золотистого кольору, величність духу українського хлібороба, патріотизм душі кожного українця ми намагались передати наступним поколінням вишиваним полотном.

Полотняні нашого народу є вічним носієм етнічного коду українства на землі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горленко В.Ф. Становление украинской этнографии. Киев, 1988.
2. Зеленін Д.К. Про київське походження карпатських українців – гуцулів // Українська етнографія. Київ, 1958.
3. Дмитро Бучинський "Християнсько-філософська думка Т.Г. Шевченка. Київ – 2016. – С.172..
4. Євген Наконечний «Украдене ім'я : чому Русини стали українцями». Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 117-120.
5. Володимир Косик "Україна. Довга і важка боротьба за існування". Київ. – 2014. – С.31-32.
6. Петро Одарченко Українознавчі спостереження й фрагменти. Київ «Смолоскип», 2002. – С.90, С.93.
7. Польові матеріали автора 2015-2017 рр. історико-краєзнавчий музей «Перевесло» Хитцівської ЗОШ Гадяцького району Полтавської області.

*Михайло Белень
(Ужгород, Україна)*

НАРОДНА СИМВОЛІКА БОЙКІВ-ВЕРХОВИНЦІВ КАРПАТСЬКОГО АРЕАЛУ

У бойків-верховинців Закарпаття є своя прадавня, праархаїчна і старожитня історія. На теренах Західної України – це особливий устрій життя горян. Усе, що творилося у душах простого народу, стало відбитками у символічних космогонічних знаках у народному і примітивному мистецтвах, які як один, так і другий є спорідненими напрямками образотворчості, що критиці не підлягають, оскільки це сокровенна духовність народу.

Візьмемо коротенький історичний відрізок на теренах Карпато-Австро-Угорщини другої половини ХІХ ст. Досліджуючи Карпатський багатонаціональний край, дійшов висновку: впродовж століть відбувалися взаємовпливи і взаємозбагачення культурницьких наслідувань слов'янських народів, особливо це стосується народних вжиткових нашарувань мистецтв.

Легенди, притчі, казки, найрізноманітніші вірування, серед них ворожіння, прокльони, босоркунство, Біла і Чорна магії – і все це відбувалося навколо біблійно-релігійного віросповідання, вкоріненого у мудрості народу, перемогти якого нечистим силам не вдалося.

Беремо інший аспект – найпростіший. Релігійні свята (основні!), за якими визначалися майже точні прогнози погоди на цілий рік. У добу сьогодення – це нереально. Життя людини за два останні століття настільки змінилося технократично, екологічно, що найближчі десятиліття вимагатимуть від людського розуму не стільки абстракцій і утопій розкішного життя, скільки неупереджених та невідкладних способів виживання. Людина віроломно порушує Закони Природи, водночас ігноруючи Всемудрість Неба, добре розуміючи, що Природа жорстоко наказує.

Я не торкаюся далекої минувшини, тобто археологічних знахідок (Палеоліт, Мезоліт, Неоліт), які свідчать про життя прадавньої людини в Карпатах. Бо ж із усвідомлення і самоусвідомлення в боротьбі за виживання з потойбічними силами й через страх смерті, людина змушувала себе шукати порятунку, замислювалася, як і коли рятувати родину та своїх прародичів від хвороб і нещасних випадків?

Засобів переконання не було, залишався один вихід: молитися Небу, тобто богам – вищим силам, які б тебе врятували. Язичництво не випадковість, а усвідомлена боротьба за мудрість Буття і Небуття. Вічність не на Землі, а в Небесах. Тут ми із землі вийшли і в землю повернулись і... так довічно.

Наше життя – біологічна біотрансформаційність, еволюційність переходу або